

Manresa es revolta i crema durant una setmana

REPORTATGE. El passat 2009 es va commemorar a tot Catalunya el centenari de la **Setmana Tràgica** amb nombroses exposicions, conferències, debats i presentacions de llibres referents a aquest fet històric. Tanmateix, però, fins a la data del seu centè aniversari aquest esdeveniment no havia gaudit del ressò que per les seves característiques, dimensions i conseqüències hauria merescut.

L'origen immediat de la revolta que va tenir lloc a Barcelona i a diverses ciutats catalanes l'última setmana de juliol del 1909, coneguda popularment com la Setmana Tràgica, fou l'oposició popular al relançament de l'aventura colonial del Marroc, promoguda pels interessos que la burgesia tenia a les mines del Rif, on l'any anterior s'havien descobert unes mines propietat d'una societat controlada pel Comte de Romanones, el Marquès de Comillas i el Comte Güell, casat amb Isabel López Bru, filla del Marquès de Comillas. El govern espanyol era incapaç de garantir l'ordre en la seva zona d'influència i les pressions de l'imperialisme francès eren una constant. Finalment, el govern presidit pel conservador Antonio Maura va preparar els plans militars. El 4 de juny va tancar el parlament i dies després va ampliar el pressupost dedicat a despeses militars començant l'enviament de tropes a Melilla. El 9 de juliol els rifenys ataquen les mines espanyoles donant l'excusa perfecta per a començar la guerra. El govern va mobilitzar immediatament un cos expedicionari de més de 40.000 homes, reservistes casats i amb fills la majoria d'ells, i la major part procedents de Catalunya. L'embarcament de tropes tingué lloc de l'11 de juliol fins el 18, quan s'envià cap a Melilla el darrer destacament, el batalló de caçadors de Reus, que s'allotjava a la caserna del Carme de Manresa des de 1906. Un total de 733 soldats, 22 oficials i 2 caps s'enrolà al vapor Catalunya, propietat dels marquesos de Comillas, que esdevindria l'escenari del primer fet revolucionari de la Setmana Tràgica.

A causa de la censura de l'època, no serà fins el 10 d'agost quan la premsa de Manresa escriurà obertament dels fets. Així, segons Diario de Avisos, el dimarts 27 de juliol, la comandància militar de Manresa rep un telegrama del capità general de Catalunya, Luis de Santiago, en el que es declara l'estat de guerra. El comandant Alonso de Medina convoca les autoritats locals, amb la finalitat d'actuar d'acord amb l'autoritat militar, per tal de garantir l'ordre, preveient que aquest podia ser alterat. Per aquesta finalitat, la llei marcial permet disposar de les tropes de l'exèrcit. L'endemà arriba la notícia que la vaga general que s'ha iniciat el dilluns 26 a Barcelona, s'estendria a la capital del Bages a partir del dijous, perquè els preparatius estaven a punt. I així va ser, tal i com reconeixen les autoritats militars. El 27 de juliol l'excitació social va anar en augment, i un dels obrers, Domingo Golet, va aconsellar els treballadors secundar la vaga, mentre les autoritats municipals van decidir expulsar els forasters i les persones desconegudes per evitar possibles alteracions de l'ordre públic. Segons explica l'arxiver Joaquim Sarret i Arbós, en un document monogràfic sobre la Setmana Tràgica, per encàrrec de l'alcalde Joaquim Gomis Cornet, el comandant militar va ordenar als oficials i soldats del Batalló de Caçadors de Reus que no s'havien desplaçat a Melilla, es concentrassin a la Caserna del Carme per tal de plantar cara als revoltats, mentre 10 guàrdies civils vigilaren sense gaire èxit la via fèrria de l'Estació del Nord. Tot i la presència d'aquests 10 guàrdies, el 29 de juliol a les 8 del matí, quan es declara oficialment la vaga general a Manresa i s'aixequen les vies de l'estació del Nord de Manresa i del ferrocarril de Berga, al mateix temps que es destrueix una caseta de l'agulla amb una eina proporcionada pel guarda. L'alcalde era Joaquim Gomis, tot i que els republicans acabdillats per l'advocat Maurici Fius i Palà havien guanyat els comicis municipals celebrats el mes de maig del 1909, però com que a la resta de Catalunya encara no s'havien constituït els nous ajuntaments, eren les dretes carlo-regionalistes les que tenien la majoria consistorial. Segons Gemma Rubí, la consigna de Fius fou la de no adherir-se a la vaga per tal de no comprometre el poble ni els republicans. Una decisió que no fou compartida per la resta de republicans radicals catalans, seguidors de les directrius d'Alejandro Lerroux, els quals, sense encapçalar la revolta, sí que prengueren part activa en els

fets, sobretot a Barcelona. No obstant això, els obrers estaven decidits a seguir com fos la vaga, després de romandre dos dies a l'expectativa amatents als esdeveniments que tenien lloc a Barcelona i Sabadell; i així ho feren, començant pels sabaters de la fàbrica Cortés Hermanos el dimecres 28 de juliol, seguits pels tintorers, que comunicaren a llurs patrons que tenien la mateixa intenció.

Al mes de novembre, La Montaña Republicana, òrgan del partit de la Unió Republicana de Manresa, que es pot consultar a l'Arxiu Comarcal de Manresa, explicava que un grup de joves havien boicotejat la sortida de trens a l'estació, tallant els rails i els cables telegràfics i telefònics. El comandant militar també va ordenar a l'alcalde (que n'era reticent, per "no excitar els ànims dels vaguistes fins aleshores tranquils", segons Sarret i Arbós) el tancament de bars i tavernes a partir de les vuit del vespre. Pràcticament tots ja havien tancat per la por de veure apedregades portes i finestres. A la matinada del dia 29 totes les fàbriques i tallers de la ciutat fan una aturada general i es tanquen també la majoria d'establiments comercials. Durant les primeres hores del matí i fins les dotze del migdia, els vaguistes van recórrer pacíficament els principals carrers de la ciutat, sense fer manifestacions tumultuàries fins arribar a les quatre de la tarda. Aleshores, quan els reforços militars entren en acció a Barcelona i el líder lerrouxista Emiliano Iglesias, la mà dreta de Lerroux, informa que el moviment havia fracassat fora de Catalunya, sense que ciutats com Manresa o Igualada se n'assabentessin, els avalots es van intensificar a la capital del Bages, tot i que la valoració que en fa el comandament militar intenta minimitzar-ne l'efecte. El mateix diari afirma que "se notó cierta efervescencia en las masas revoltosas que por el paseo de Pedro III, Murallas de Santo Domingo y Carmen y alrededores de la Zona de reclutamiento, dieron gritos de ¡Viva el Ejército! y alguno que otro de ¡Abajo la guerra!, pero sin generalizarse esos gritos, ni salir de la actitud que habían mantenido en la mañana los susodichos grupos". El crit de Viva el Ejército tenia l'objectiu d'aïllar els soldats dels seus comandaments, de la Guàrdia Civil i dels sometenistes que a Manresa compten amb ciutadans notables. Davant de la Zona de reclutament, els revolucionaris van cremar públicament el ban del Capità General, que estava de manifest als pòrtics d'aquella oficina militar.

Encara que els republicans encapçalats pel seu líder Fius i Palà s'hi oposen obertament, la vaga general és un fet a la ciutat. Seguint l'exemple de Sabadell, on triomfa momentàniament la revolució, Manresa, que s'havia apuntat tard a l'aturada, aconsegueix que la protesta contra la guerra del Marroc sigui massiva. Malgrat el caràcter espontani de la protesta, el poble hi participa activament i alguns nens i adolescents tenen el seu protagonisme. Els crits a favor de l'anarquia són cada vegada més intensos, el bàndol del capità general que s'havia col·locat al pòrtic de l'oficina militar de reclutament fou cremat públicament, i les flames incendiàries fan ben visible la crema de les casetes dels burots i d'alguns convents que són les primeres víctimes de la revolta. Aquesta es transforma ràpidament en una insurrecció amb lluita als carrers, al mateix dia en què la rebel·lió comença a ser sufocada al centre de Barcelona. Cronològicament, primer, cremen les dues casetes de burots de la carretera de Vic, després l'Administració que hi havia sota el campanar de Sant Domènec; tot seguit, les del Pont Nou, Pont Vell, Quatre camins, palanca de l'Estació i Pont de Sant Francesc. Tan sols se'n van lliurar els de Santa Clara i del Poblenou. Poc després, les autoritats militars es veuen obligades a reconèixer que els esdeveniments se'ls hi han escapat de les mans. Tot seguit, els revolucionaris que transitaven pels carrers del Born, Vilanova i Muntanya es van aturar davant l'església de les Caputxines al carrer de Talamanca i van calar foc al convent. Van continuar pels carrers d'Òdena i Arbonés i en passar per davant de la plaça Montserrat cremen l'església i la casa asil de refugiades, així com el convent de les Serventes Mínimes del Sagrat Cor de Jesús. Continuen pel carrer Campanes on s'ajunten amb un altre grup que provenia de la baixada de Sant Francesc, on havien cremat una caseta de burots, i tots junts van assaltar i cremar l'església i el convent de Sant Francesc: van entrar fent un forat a la paret del costat de la porta principal i ben aviat va quedar convertit en un "montón de ruinas". En l'intent per socórrer una monja de dins del convent va resultar ferit Lluís Prunés (el segon alcalde

republicà de Manresa). També és destacable el que expliquen un parell de testimonis en el sentit que els seus pares havien vist com també s'havien cremat algunes cadires de la Basílica de la Seu, aportació que també havia manifestat inicialment Jaume Pons, custodi del Museu de la Seu, però que després d'algunes indagacions ha arribat a la conclusió que els assaltants no havien arribat a entrar-hi, malgrat que si tenia confirmats tres intents de fer-ho. De fet, fins ara, no hi ha documentació que ho acrediti. D'altres actes duts a terme en els primers moments dels avalots, per part dels revolucionaris foren el tall d'algunes comunicacions com ara l'aixecament de la via del tren del Nord i del ferrocarril de Berga, al mateix temps que es destrueix una caseta de l'agulla amb una eina proporcionada pel guarda.

Davant del caire que prenien els esdeveniments, l'alcalde Joaquim Gomis Cornet es reuneix formalment a la Caserna del Carme amb l'autoritat militar que ja havia assumit de facto la tasca de restablir l'ordre. Publiquen un ban on insten a la dissolució dels grups en la via pública, de grat o per força i recorden que la llei prohibeix atemptar contra la propietat particular i contra els drets de l'estat i el municipi. Tot seguit, decideixen protegir l'Ajuntament i la Seu, dos possibles objectius dels revoltats. Així les coses, a la nit del dia 29 es va produir el primer enfrontament seriós entre revolucionaris i les forces de l'ordre representades pel s militars i un petit grup de sometenistes. A diferència d'altres poblacions, com Sabadell, els manifestants no van aconseguir entrar a l'Ajuntament. La intenció dels manifestants era la d'alliberar els presos. Com a resultat d'aquestes lluites tres ferits de màuser van ser atesos en cases particulars. Els revolucionaris van amenaçar de cremar el Casino de Juventud carlista, la casa de Prudencio Comellas i altres edificis públics desprotegits. També es van produir enfrontaments a la Baixada del Pòpul i al Passatge dels Amics. S'inicià aleshores una treva que aprofitaren els responsables de l'ordre per reforçar les seves posicions. El cap de vigilància nocturna de l'Ajuntament i sometenista, Salvador Arderiu, amb d'altres membres del cos que feien guàrdia a la plaça Cots per tal de vigilar els convents de les Reparadores i de Casa Caritat es van enfrontar a un grup de revolucionaris als que van poder dissoldre a l'alçada de Puigterrà de Dalt. Mentre, els bombers, protegits per soldats i sometenistes i increpats per les masses (tres van resultar ferits) intentaven apagar els incendis del Convent de l'Ensenyament a Sant Francesc, una part del qual es va salvar, però no així el de la plaça Montserrat i de les Caputxines. Durant la nit, es va reforçar la guàrdia de la presó amb un caporal i quatre soldats i es va establir una reserva comandada pel capità Eduardo Aguado a l'Ajuntament. Alguns sometenistes feren guàrdia al convent dels Pares Caputxins i a la residència dels jesuïtes. Mentrestant, el sometent de la barriada del Plantat també es va dirigir cap a l'Ajuntament, després d'haver-se enfrontat a un grupet de revoltats al sector de Les Farreres. Continua la vaga general, amb els comerços també tancats, i a les nou del matí comencen a sorgir activistes pels carrers que intenten impedir que surtin de l'Escorxador els carros de la carn destinats als mercats de la ciutat. El comandant de la caserna del Carme informa l'alcalde Gomis que ha format una força de 25 soldats comandada per un capità, alguns sometenistes i la Guàrdia de Vigilància per tal d'escortar aquests carros i protegir-ne la sortida. Aquest piquet militar deixa la caserna i passa pels carrers de Sant Miquel i el Born fins anar a parar al començament del Passeig de Pere III, on alguns regidors insten la població a sumar-s'hi, sense gaire èxit. A l'altra cantonada del Passeig, l'alcalde de barri i sometenista Joaquim Cardona i Ramí es troba amb un grupet de revolucionaris i després d'un enfrontament a la Muralla de Sant Domènec és ferit per arma blanca i després assassinat amb el seu mateix fusell. La Creu Roja el va conduir sense vida a l'Hospital de Sant Andreu. La notícia s'estén ràpidament per la ciutat i alguns sometenistes surten en persecució dels assaltants, mentre els militars ocupen els carrers i les places fent fora els revolucionaris que troben al seu pas. Aquests es reorganitzen i contraataquen sobretot a la Muralla del Carme, on segons les forces de l'ordre tenien la intenció d'entrar als magatzems Sol Raurich i després a la ferreteria Armengol de la carretera de Vic. Els soldats que estaven de reforç a la muralla de Sant Domènec van efectuar uns trets amb els seus fusells i van ferir greument alguns manifestants (Francesc Perramon Vila i Pere Vilanova Dalmau), resultant mort Francesc Bacardit Rivera en ser traslladat amb l'ambulància de la Creu Roja. També es van registrar moviments i algun enfrontament als voltants del Puigterrà. A les darreres hores de la tarda, els capitans de la caserna, Garcia i Fernández, van fer una batuda intimidadora per la ciutat i van detenir algun individu.

L'endemà, alguns petits tallers van reprendre el treball, però no així les fàbriques. La ciutat continuava presa militarment, amb patrulles de vigilància en diferents camins i punts estratègics i tant els soldats, que controlaven els mercats, com la Guàrdia Civil i el Sometent continuaven amb els reforços. L'endemà, diumenge, alguns establiments van obrir durant el dia i un bàndol autoritzava els ciutadans a tornar a passejar pels carrers. Aquell dilluns encara es podien veure forts contingents de soldats, que vigilaven les entrades de les fàbriques més importants, per evitar qualsevol intent de nova revolta i assegurar-se que la immensa majoria dels treballadors reprenien la feina i es retornava a la normalitat de l'ordre establert.

Manresa no fou l'única localitat bagenca que va ser l'escenari de la revolta del juliol del 1909, sinó que tota la comarca va viure també un juliol amb efervescència de revolució momentània. A Monistrol de Montserrat, per exemple, els vaguistes van impedir que dos soldats que gaudien d'una llicència temporal es reincorporessin a files el dijous 29, de manera que els van sostreure l'uniforme i els obligaren a canviar de direcció en el trajecte cap a Lleida. 20 A més, un grup d'uns quaranta homes de Monistrol de Montserrat, capitanejats per Santiago Alorda i l'anarquista Timoteo del Usón, es dirigí a Sant Vicenç de Castellet, un nus ferroviari molt important, on van destruir rails, incendiaren 20 vagons i prengueren les línies telegràfiques. Dotze dels vaguistes, acusats de rebel·lió militar, foren condemnats a cadena perpètua, i la resta a diferents penes de presó. Moià també se sumà a la vaga general almenys des de dimecres dia 28 de juliol, igual que Manresa, amb cert retard. Hi tingueren lloc alguns aldarulls, si bé probablement el més significatiu fou la por que envaí les autoritats i el veïnatge davant dels rumors que corrien referents a la imminent entrada dels revolucionaris a la vila. Tant és així que fins i tot les autoritats municipals i el Sometent de Moià va planejar negociar amb els escamots i oferir-los diners a fi de dissuadir-los. Uns rumors certament poc fonamentats però que circularen profusament durant aquests dies fins al punt que no sabem si foren revolucionaris d'Igualada els que vingueren a cometre destroces a Manresa o talment fou a l'inrevés. També sembla que els monistolencs autors de la crema de vagons a l'estació de Sant Vicenç tenien la intenció d'arribar-se a Manresa. Al seu torn, Artés hagué de desafiar la por organitzant una vigilància permanent. En aquest municipi també circulaven rumors de l'entrada d'un escamot procedent de Sallent que sembla que finalment se'l pogué desautoritzar. En referència als fets de la Setmana Tràgica a la població de Súria, les actes municipals de l'època reflecteixen molt poques pinzellades dels episodis ocorreguts. Ara bé, també el 1909 hi hagué una revolta popular a Súria, que va tenir un mes de durada, contra l'anomenat impost de consums. Durant la revolta, el 9 de febrer de 1909, es va produir la mort del jove de 21 anys Urbici Calmet, el noi Viudo, que va fer augmentar encara més la tensió i que va acabar amb una gran manifestació de dol de tot el poble i amb la supressió dels burots que perseguien el contraban dels consums. A més, segons afirma l'historiador surienc Josep Reguant, durant la Setmana Tràgica el Bisbat de Vic va aconsellar a les monges residents a Súria que abandonessin el poble en veure la situació a altres pobles i ciutats. En referència al poble de Bal sareny, en primer lloc cal subratllar la neteja de paperassa que hi va haver a la Casa de la Vila, enviant a cal drapaire tot un camió ple de papers vells, quedant el dubte de si es va llançar a l'abocador algun document valuós referent a la Setmana Tràgica. En tot cas, a Balsareny la vaga va durar tres dies 28, però a causa de la poca documentació no se'n sap res més. Contràriament, a la localitat de Cardona si que hi ha documents escrits que reflecteixen, en menor o major mesura, què succeí després de la Setmana Tràgica. Les actes municipals de l'època, conservades a l'arxiu del poble, constaten que el rector de les esglésies de Sant Miquel i Sant Vicenç va convidar a la Corporación Municipal a un tridu celebrat els dies 27, 28 i 29 d'agost "en desagravio por los ultrajes, sacrilegios y violencias de que ha sido la Religión del Estado a consecuencia de los hechos vandálicos ocurridos en Barcelona y otras poblaciones de Cataluña". La del dia 31 d'agost relata que l'Ajuntament féu pública "en nombre de la Villa" la seva més enèrgica protesta pels "incendios, sacrilegios, profanaciones de sepulturas y cadáveres, mutilaciones, robos, asesinatos, devastaciones y pillajes cometidos por los revolucionarios en Barcelona y poblaciones de Cataluña el julio pasado".

Immediatament després d'esclafada la revolta, va iniciar-se la repressió. Les organitzacions republicanes, obreres i lliurepensadores, van ser pràcticament desmantellades. Molts dels seus líders van ser detinguts i processats, com a conseqüència de que el nou governador de Barcelona, Crespo Azorín, va ordenar dos-cents desterraments i més de dues mil persones van haver d'exiliar-se. Enmig d'un ambient marcat pel sentiment de revenja, alguns diaris conservadors van posar en marxa una campanya de delació a gran escala i, en pocs dies, els centres penitenciaris estaven desbordats de presoners.